

К ИЗДАНИЮ ШЕСТОГО ТОМА ХАЗАРСКОГО АЛЬМАНАХА

Мы рады сообщить нашим авторам и читателям, что издание Хазарского Альманаха, начатое Международным Центром Хазароведения Восточноукраинского филиала МСУ (Харьков) в 2002 г. продолжается, о чем свидетельствует выход в свет настоящего, шестого тома Альманаха. Несмотря на финансовые и иные проблемы редколлегии и администрации Восточноукраинского филиала МСУ удалось сохранить регулярность и периодичность данного издания (в нынешнем 2007 г. должен был выйти и выходит в свет именно шестой том). Учитывая не всегда предсказуемые перспективы современной жизни, мы все же надеемся, что и в дальнейшем Хазарский Альманах, уже получивший определенную известность и авторитет в среде специалистов, продолжит свое существование.

За прошедшие годы на страницах Альманаха публиковали свои статьи и материалы авторы из Болгарии, Великобритании, Израиля, России, США, Украины. Среди них необходимо назвать таких ведущих специалистов в области раннесредневековой истории и археологии Восточной Европы, хазароведения истории Древней Руси, востоковедческого источниковедения как О.Б. Бубенок, А.Г. Герцен, Т.М. Калинина, С.Г. Кляшторный, В.Б. Ковалевская, И.Г. Коновалова, С.А. Плетнева, С.М. Приходнюк, С.Б. Сорочан, О.В. Сухобоков, П.П. Толочко, В.С. Флеров, и др. Нет необходимости в какой-либо рекомендации названных ученых, так же как нет сомнения в высоком уровне предоставленной ими научной продукции. Таким образом, именно они определили высокие стандарты для данного периодического научного издания.

Следует отметить, что по аналогии со многими подобными научными изданиями отдельные тома Альманаха имели особые принципы содержания и комплектации материалов. Так, том первый был собран на основе статей, поданных авторами – участниками международного историко-археологического симпозиума «Хазарское государство и проблемы историко-культурного развития народов Евразии», состоявшегося в Харькове 4–6 октября 2002 г. Далее, том пятый представляет собой монографическую публикацию материалов могильника салтовской культуры у с. Сухая Гомольша, осуществленную в соавторстве В.К. Михеевым и В.С. Аксеновым. Подобная практика предполагается и в будущем. В частности на очереди публикация материалов могильника у с. Червоная Гусаровка, затем – у с. Красная Горка, со временем – у с. Металловка и т.д. Редакционная коллегия рассмотрит предложения со стороны других авторов, желающих опубликовать в виде тома Альманаха монографии по хазарской тематике (исторического, археологического или источниковедческого содержания).

Наконец, необходимо обратить особое внимание на тот факт, что настоящий том Хазарского Альманаха является важным и памятным для всех нас поскольку он посвящен юбилею нашего главного редактора – Владимира Кузьмича Михеева, которому 12 ноября 2007 г. исполняется 70 лет. Личная скромность и соображения этического характера не позволили Владимиру Кузьмичу поместить в выпускаемом нами сборнике специальную статью, посвященную собственному Юбилею (такая статья, подготовленная одним из его учеников, выйдет в центральном московском издании). Здесь хотелось бы только напомнить, что доктор исторических наук

В.С. Аксёнов

СКЛЯНИЙ ПОСУД З АЛАНО-БОЛГАРСЬКИХ ПОХОВАНЬ ХОЗАРСЬКОГО ЧАСУ БАСЕЙНУ СІВЕРСЬКОГО ДІНЦЯ

профессор, заслужений діяч науки і техніки України, академик Академії історических наук України Владимир Кузьмич Михеев пройшов довгий і успішний творчий шлях від студента і лаборанта до проректора Харківського національного університета ім. В.Н. Каразіна. Десять років, з 1991 по 2001 гг., він очолював кафедру історіографії, історичного вчення і археології історичного факультета ХНУ. В 1967 г. В.К. Михеев захистив кандидатську, а в 1986 г. докторську дисертації. За прошедшие десятилетия научної діяльності за ним залишилися розвідки і раскопки багатьох численних археологічних пам'яток на території Харківської, Донецької, Полтавської областей. Серед них слід назвати городище у с. Маяки Донецької обл., археологічний комплекс у с. Суха Гомпльша, могильники у с. Красная Горка, Червоная Гусаровка, Металловка. Кількість і масштаби досліджуваних В.К. Михеевим об'єктів потрясають – це вийшло би на добрий десяток спеціалістів. Результати цих досліджень видаються іли готуються з'явитися в друку. Оpubліковані десятки статей, монографії, матеріали і тези доповідей, учбні посібники і методичні рекомендації для студентів.

Казалося би, зроблено уже достатньо. Але в наш час Владимир Кузьмич не припиняє активної научної, педагогічної, організаційної діяльності. Створено існує Міжнародний Центр Хазароєвчення, видається Хазарський Альманах, редактуються монографії (наприклад, О. Приходько «Пеньковська культура» или О.Б. Бубенка «Аланы-Асы в Золотой Орде»). Крім того, він є членом редакційної колегії ряду научних збірників і періодичних видань, серед них, наприклад, МАИЭТ, Боспорські дослідження і т.д. В наш час В.К. Михеев входить в склад спеціалізованих учених рад – при інституті археології НАНУ і при інституті виставознавства ім. А.Кримського НАНУ, доброзичливо опонує дисертації молодих спеціалістів, активно бере участь в захистах. Фактично створює цілу наукову школу, представителі якої уже самостійно розробляють різні напрями ранньосередньовікової тематики. Серед учеників, захитившихся в різні роки, можна назвати А.В. Крыганова, М. Любичева, В.В. Колоду, В.С. Аксенова, В.В. Скирду, А.А. Тортику і др. Наукова археологія ввійшла в плоть і кість, стала частиною натури, необхідною складовою життя. Кожен рік, подолавши будь-які труднощі бюрократическіх перепон, ігноруючи проблеми со здоров'ям, Владимир Кузьмич стурмується в поле. В останні роки його інтерес привабує хорошо відомий спеціалістам Металловський могильник, ранньосередньовіковий археологічний комплекс у с. Пятичкое.

Пользуючись случаем, хочу від імени всієї колегії, учеників і колеги поздравити Владимира Кузьмича з шестидесятилітнім, побажати йому крепкого здоров'я, довголіття, удачлих польових сезонів і дальніших творчих успіхів.

А.А. Тортик

Незважаючи на більш ніж столітній термін досліджень салтівських пам'яток в басейні Сіверського Дінця, скляний посуд та його фрагменти залишаються доволі рідкісною знахідкою. На сучасний момент відомі лише кілька посудин зі скла, що були знайдені в похованнях лісостепового варіанту салтівської культури Це флакони невеликого розміру з катакомбних поховань № 26, 108 Дмитрівського могильника, відбите горло від флакону з катакомби № 51 того ж могильника [Плетнева 1989, 106, рис. 47], та флакон, великий й колба з ґрунтових поховань за обрядом тілопоховання № 62, 70, 133, 165 могильника Червона Гусарівка [Аксенов, Михеев 1998, 347 - 348, рис. 2, 8 - 11, Аксенов, Михеев 2000, 55 - 58, рис. 1, 4 - 6], флакон з доісторичних досліджень катакомбного могильника Біля с. Верхній Салтів [Покровський 1905, 475, табл. XXII, 105]. Проте більш ретельне знайомство з матеріалами останніх досліджень пам'яток салтівського часу з басейну Сіверського Дінця дозволяє розширити коло таких знахідок та визначити час їх розповсюдження у алано-болгарського населення регіону.

Так, фрагменти скляних посудин були знайдені в катакомбах Верхньо-Салтівського могильника експедицією Харківського історичного музею під керівництвом В.Г. Бородуліна.

Катакомба № 40 Верхньо-Салтівського головного могильника була досліджена на шкільній Капінської вулиці у 1985 р. Поховальна камера поперечна відносно дромосу, мала форму прямокутника розміром 1,65 x 1,3 м. У камері було досліджено колективне поховання (Рис. 1, 1). Кістки двох дорослих людей були навмисно зруйновані у ході виконання поспоховальних обрядів, проведених у давнину (обряд знищення небжчих). У них були відокремлені черепа, зруйновані грудні кістки та змінені кістки рук. Подібно до відносно тіл небжчих добре простежені на загатючих пам'ятках салтівського часу півдня Східної Європи [Флеров 2000, Флеров 2000а, 55 - 74, Флеров 2005, 383 - 406, Аксенов 1999, 62; Аксенов 2002, 98 - 114]. За кістками, що зберегли своє первісне положення, небжчих були покладені в зруйнованому положенні: на спині, головами вліво від входу до камери. Положення рештлової кістки (дитини) встановити не вдалося. Небжчиха, що було поховано біля вхідних стінок, супроводжував запінний черешковий ніж, два бронзових литих бубонці, скляні буси, буси з сердолику та роговика, бронзовий литий гудзик-зеркальце (Рис. 1, 4, 6, 8 - 25). При кістках іншого дорослого були знайдені шість бронзових бубонців, бронзова підвіска-амулет, бронзові литі сержки з нерухомою підвіскою (Рис. 1, 6, 7). У районі грудної клітки небжчиха були знайдені фрагментовані бляшки з зображенням фігур людей (Рис. 1, 27 - 30).

Користуючись нагодою, висловлюю щиро подяку В.Г. Бородуліну за дозвіл працювати з матеріалами розкопок Верхньо-Салтівського могильника.